

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.04.109>
УДК 81'37'116'811.161.2

Т.В. ЦИМБАЛЮК-СКОПНЕНКО, кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу лексикології,
лексикографії та структурно-математичної лінгвістики
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: t.v.tymbaliuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8029-6654>

НАУКОВА СПАДЩИНА ЛІДІЇ АНДРОНІВНИ ЮРЧУК: ЗДОБУТКИ І РЕЦЕПЦІЯ

У статті проаналізовано наукову спадщину та ідіостиль відомого українського мовознавця, лексиколога та фразеолога Л.А. Юрчук, 100-річний ювілей якої відзначали 6 квітня 2023 р. Схарактеризовано її доробок, який посприяв піднесенню дериватології, морфології, лексикології, лексикографії, фразеології та фразеографії української мови на вищій рівень. З'ясовано, що праці Л.А. Юрчук з фразеології та фразеографії визначили їхні теоретичні засади та сформувавши еталон практики фразеографування в сучасному українському мовознавстві. Відзначено її істотний вплив на кодифікування норм української літературної мови другої половини ХХ ст., оскільки в співавторстві з іншими словникарями вона уклала знакові для українського мовознавства перекладні й тлумачні академічні словники.

Ключові слова: дериватологія, морфологія, лексикологія, лексикографія, фразеологія, фразеографія, нова українська літературна мова, унормування, кодифікація, Л.А. Юрчук.

Сприйняття ідіостилю та наукової спадщини автора як єдиного комплексу здобутків потребує теоретичного і практичного осмислення, що має враховувати передусім історію розвитку наукових знань у конкретній галузі та особливості розвитку літературної мови в певний період. Незважаючи на встановлену в українській мові уніфікованість засобів наукового стилю (очевидно, від кінця 70-х рр. ХХ ст.), дослідники можуть через текстотвірні стратегії надавати яскравих індивідуальних рис мовному оформленню своїх творів. Зрозуміло, що не можна кваліфікувати науковий стиль як застиглий або сформований канон лише в означений період.

Цитування: Цимбалюк-Скопненко Т.В. (2023). Наукова спадщина Лідії Андронівни Юрчук: здобутки і рецепція. *Українська мова*, 4(88), 109–124. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.04.109>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Історія цього стилю в межах нової української літературної мови налічує понад 150 років, що треба враховувати під час аналізу статистики й динаміки його виражальних засобів у наш час. В українському мовознавстві ідіостиль науковця нечасто ставав об'єктом дослідження, а вивчення мовно-стилістичних особливостей наукових текстів у зв'язку з теоретичними й практичними здобутками автора — і поготів. Серед праць, присвячених мовній особистості науковця, назвемо розвідки українських лінгвістів Н.Ф. Непийводи (Непийвода, 2001), І.А. Синиці (Синиця, 2006), П.О. Селігея (Селігей, 2003, 2016) та ін. Щоправда, у цих дослідженнях здебільшого аналізували аспект *як подано в науковому тексті* інформацію (засоби вираження), без докладного висвітлення питання *що* доносить науковець (без власне мети комунікативних завдань написаного, а не способу). І.А. Синиця зауважувала, що науковий текст мовознавці вивчають ізольовано від автора, не враховують його мовної особистості (Синиця, 2006, с. 10—11), що, зрозуміло, не задовольняє сучасного дослідника, який прагне об'єктивно вивчити внесок попередників. На думку Н.Ф. Непийводи, саме індивідуальний стиль дає змогу побачити мотиви написання твору, сам процес створення наукової праці (Непийвода, 2001, с. 11—23). «Визначення участі провідних науковців в історії українського мовознавства, — як писали В.В. Грещук та В.І. Кононенко із цього приводу, — з опертям на характеристику їхньої психотипної природи, особистісного внеску в утвердженні україноцентричних пріоритетів в умовах ідеологічної боротьби видається одним із першорядних завдань сьогочасної наукової думки в Україні» (Грещук, 2022, с. 62).

Наскільки складно поєднати під час мовознавчого аналізу відповіді на питання *як і що подано в тексті*, доводиться відчувати повсякчас, коли поставити за мету сприймати текст у річищі феноменології — вивчення доробку автора крізь його судження, сприйняття та почуття, що є виявами свідомости. Проте, на нашу думку, саме такий погляд на наукову спадщину дасть змогу мовознавству зосередити свою увагу не на простій констатації фактів запропонованих принципів таксономізації або залученні нового матеріалу до аналізу, а комплексно оцінювати внесок лінгвіста в теорію та практику мовознавчих досліджень. Відповідь на запитання, чи можна буде крізь мовознавчий текст побачити всі названі вияви свідомости науковця, а чи вдасться окреслити тільки деякі, дасть перевіряння гіпотез на значній кількості окремих творів. Судження та сприйняття не бувають без мовного вираження, що робить їх важливими об'єктами для лінгвістичного аналізу.

Лінгвоукраїністика входить у добу турбулентности, наслідки якої нині важко спрогнозувати. Настає період переоцінювання здобутого.

До початку 20-х років ХХІ ст. українські мовознавці активно використовували теорії, гіпотези та висновки російської лінгвістики, яка тривалий час (але не завжди) була єдиним мостом, що поєднував українську та світову науку. Відбувалося «перетікання» ідей, що й не дивно з огляду на розвиток в умовах єдиного наукового простору впродовж багатьох десятиліть. Більшість українських мовознавчих теорій, гіпотез і практик, якщо прямо й не узгоджували з російськими, то обов'язково мали враховувати позиції мовознавчих шкіл Росії. Це було тло, на якому розвивалася лінгвістична україністика. Найбільше такої взаємопов'язаності можна виявити в межах структуралізму та когнітивної лінгвістики. Нині структуралізм (у широкому або класичному розумінні) змістився із центральної зони академічної уваги, адже від початку 80-х років ХХ ст. його підходи до аналізу природи мови гостро критикували з різних позицій. Незважаючи на критику структуралістської парадигми, здобутки структуралізму незаперечні, без його висновків неможливо уявити ні теорії, ні практики сучасного українського мовознавства. У словотворі, лексикології, лексикографії, фразеології та фразеографії української мови позиції структуралізму й досі панують. У зв'язку із цим особливої ваги набуває проблема рецепції спадщини представників структуралізму в сучасній академічній науці та комплексного аналізу їхнього ідіостилу в єдності з інформаційними завданнями праць. Звичайно, дослідження здобутків мовознавців не варто обмежувати лише цим — для всебічного вивчення теорії, практики та рецепції наукової спадщини потрібен аналіз різних аспектів сприйняття лінгвістичних текстів.

6 квітня 2023 р. виповнилося 100 років з дня народження Лідії Андронівни Юрчук (06.04.1923—06.06.2011) — відомого українського лексиколога, фразеолога, словникаря, дериватолога, кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника, лауреата Державної премії СРСР у галузі науки. Як науковець Л.А. Юрчук реалізувала себе у відділі лексикології та лексикографії Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. Цей відділ 1991 р. ввійшов до складу новоствореного Інституту української мови НАН України, а це означає, що праці Л.А. Юрчук заклали разом з іншими дослідженнями традиції вивчення словотворення, лексики й фраземіки української мови в цьому провідному лінгвістичному науковому центрі україністики. Набуток дослідниці став важливою частиною фонду найцінніших праць вітчизняної лінгвістики й заслуговує на уважний аналіз та активізацію процесів рецепції.

Л.А. Юрчук залишила спадщину, яку умовно можна поділити на дві частини: теоретичну та прикладну. До першої зараховуємо наукові статті, передмови до лексикографічних (фразеографічних) праць, присвячені різним аспектам вивчення словотворення, лексики, фраземіки української мови, інструкції з укладання словників, індивідуальну монографію про словотворення дієслів, а до другої — словники, до створення яких дослідниця була причетна. Лідія Андронівна у складі колективу відділу лексикології та лексикографії укладала «Українсько-російський словник»

у шести томах (1953—1963), «Словник української мови» в одинадцяти томах (1970—1980), «Фразеологічний словник української мови» у двох книгах (1993) та ін. Ці праці істотно вплинули на кодифікацію української літературної мови, значною мірою створили її сучасний образ. У кожному із цих видань матеріал, який уклала Л.А. Юрчук, заслуговує на окрему характеристику, адже у словнику мовознавець реалізує свої погляди на лексикографічний і фразеографічний опис відповідного матеріалу. Аналіз її лексикографічної (фразеографічної) спадщини — справа майбутнього, адже з огляду на масштабність завдань такої розвідки попередньо варто підготувати ґрунт для всебічного вивчення словникових матеріалів: порівняти пропозиції інструкцій з укладання та реалізацію цих підходів у вже викінченій праці, виявити розширення / звуження семантики, зменшення / збільшення синонімічного ряду у вокабулах, проаналізувати обговорення, опис у наукових статтях авторки проблем лексикографії (фразеографії) тощо. Попередня епоха паперових словників залишила нам у спадок індивідуалізацію творчості (можемо завжди визначити, хто який діапазон праці уклав), що дає змогу намалювати портрет словникаря через призму його надрукованих матеріалів (звісно, ураховуючи редакторське втручання). На жаль, здебільшого немає змоги порівняти рукописні варіанти словників та остаточні, надруковані, варіанти лексикографічних праць, оскільки в архівах наукових установ не збережено матеріали, що стосуються попередніх етапів роботи над словниками. Нині ж анонімність у словникарстві стала майже нормою: не лише онлайн, а й паперові словники часто розмивають індивідуальність лексикографа (фразеографа) за колективним авторством.

Інтерпретація мовознавчого тексту потребує особливих підходів, бо під час аналізу мусимо зважати і на зміст, і на форму праці. Такий досліджуваний матеріал непросто інтерпретувати, не вдасться обійтися невеликим коментарем. Для того щоб повноцінно його проаналізувати, треба вміти співвіднести стиль та інформацію статті із загальною тогочасною атмосферою лінгвістичних досліджень, завданнями, які розв'язували словникарі, зважати на різне трактування мовознавчих проблем і враховувати параметри тогочасної літературної норми й терміновжитку тощо. У цій статті радше можна окреслити загальні параметри майбутніх детальних студій, ніж надати вичерпний аналіз усіх наукових статей, розділів (підрозділів) колективних монографій та індивідуальної монографії, передмов та інструкцій, що вийшли з-під пера Л.А. Юрчук. Зрозуміло, що матеріалом для аналізу слугуватимуть лише її найвагоміші праці.

Серед доробку Лідії Андронівни передусім привертають увагу праці, присвячені проблемам словотворення української мови. Вона вивчала не лише лексичну й фраземну семантику, а й інші мовні рівні. Л.А. Юрчук розпочала свій шлях у науці як дериватолог і 1956 р. захистила кандидатську дисертацію «Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові» (Юрчук, 1956а) (автореферат дисертації не

можна використати для аналізу ідіостилю авторки, оскільки відповідно до тогочасних вимог його надруковано російською мовою). Аналіз тексту дисертації (що її можна було написати й українською мовою) — завдання майбутнього. У статті «Про внутрідієслівне суфіксальне словотворення в сучасній українській мові [видові співвідношення дієслів з суфіксом -ува- (-юва-)]» (1956) Л.А. Юрчук дослідила суфіксальний спосіб утворення похідних дієслів від непохідних, дійшла висновку, що серед «дієслів сучасної української мови <...> (дослідження виконане на матеріалі, дібраному з першого тому «Українсько-російського словника» (1953—1963) та матеріалах картотеки до II, III, IV томів цього кодексу, української частини «Російсько-українського словника» (1948) та «Словаря української мови» за ред. Б. Грінченка (1907—1909). — Т. Ц.-С.) найчисленнішу групу становлять ті, що мають суфікс **-ува- (-юва-)**» (Юрчук, 1956б, с. 5). Вона констатувала, що «суфікс **-ува- (-юва-)** в ненаголошеній формі є продуктивним засобом для утворення дієслів недоконаного виду від префіксованих дієслів доконаного виду з іншими суфіксами. <...> Продуктивність цього суфікса в сучасний період зростає і внаслідок витискування ним суфікса **-а-** в дієслівних формах недоконаного виду» (там само, с. 9).

Лінгвонім *сучасна українська мова*, використаний у зазначеній вище статті, не має в тексті чітких хронологічних меж, адже до аналізу залучено матеріали від середини XIX ст. до середини XX ст. З погляду сучасної лінгвістики у статті варто було б чіткіше розмежувати власне *нову українську літературну мову* та *сучасну українську літературну мову* для уникнення непорозуміння у визначенні часових меж ідіомів, адже фраза *Продуктивність цього суфікса в сучасний період зростає* потребує додаткових тлумачень. Тут ідеться про другу половину 50-х років XX ст. чи про попередні етапи розвитку української мови? Нині важко сказати, що мала на увазі дослідниця. У часи написання статті не було такого суворого відокремлення названих ідіомів, що стане науковою нормою значно пізніше. Наприклад, академічне п'ятитомне видання «Сучасна українська літературна мова» за ред. І.К. Білодіда (1969—1973) уже в назві розв'язує цю проблему. Крім того, у проаналізованих текстах складно помітити відмінність між власне (*сучасною*) *загальнонародною мовою* і (*сучасною*) *літературною мовою*, адже лінгвонім *сучасна мова* значно ширший, ніж найменування *сучасна літературна мова*.

У нинішніх текстах різного профілю у складних словах здебільшого не використовують основу **внутрі-**, наявну у статті [*Вивчення суфіксального способу внутрідієслівного словотворення, тобто суфіксального способу утворення похідних дієслів від непохідних, у сучасній мові пов'язується, головним чином, з дослідженням особливостей утворення видових форм цієї частини мови* (Юрчук, 1956б, с. 3)]. Замість нього тепер уживають нормативну основу **внутрішньо-**: *внутрішньовидовий, внутрішньополітичний, внутрішньодержавний*, але й досі у друкованих текстах виявляємо одиниці зі складником **внутрі-**: <...> *ситуація на Новій землі розвивати-*

меться без безпосереднього фізичного залучення **внутрісистемних** гравців <...> (Джеймс, 2023, с. 264). Композити з елементом **внутрі-** були кодифікованими аж до початку 90-х років ХХ ст. Наприклад, у першому томі шеститомного «Українсько-російського словника» (1953) виявлено не лише прислівник *внутрі* з обмежувальною ремаркою *рідко* (екземпліфікація ґрунтується на ілюстрації з творів І. Франка), а й прикметник *внутріпартійний* (УРС І, с. 280), що, безперечно, була в радянські часи кодифікованою моделлю, на яку, на нашу думку, орієнтувалися під час творення прикметників з основою **внутрі-**. Упадає в око те, що в цьому лексикографічному кодексі засвідчено також прикметник *внутрішньопартійний*, але без ілюстрації. Вокабулу *внутріпартійний* проілюстровано цитатою зі Статуту КПРС, що й зробило цю модель пріоритетною в радянські часи. Проте вже в «Українському правописі» 1990 р. засвідчено одиницю *внутрішньозаводський* (УП, 1990, с. 38), що закріпило новий тип основ у цих словах, хоч у мовознавчій літературі того самого часу виявлено прикметники *внутрімовний*, *внутрісистемний*: *внутрімовні фактори*, *внутрісистемних впливів* (ШРОК, 1990, с. 59).

В аналізованій статті Л.А. Юрчук покликала на українських і російських дослідників, які писали про дієслівне словотворення та дотичні теми. Текст був своєрідною пролегоменою до індивідуальної монографії «Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові», що вийшла друком 1959 р. та ґрунтувалася на кандидатській дисертації дослідниці. Відповідальним редактором монографії став В.С. Ільїн — відомий словникар, багаторічний завідувач відділу лексикології та лексикографії. Зазначимо, що Л.А. Юрчук написала статтю про В.С. Ільїна, у якій схарактеризувала внесок науковця в українське мовознавство (Юрчук, 1971, с. 76—80).

У своїй монографії Лідія Андронівна задекларувала спробу «дослідити, яке словотворче значення мають суфікси в дієсловах сучасної української мови» (Юрчук, 1959, с. 3) та дійшла висновку, що «найбільшою продуктивністю в сучасній українській мові характеризується суфікс **-ува- (-юва-)**» (там само, с. 96). До продуктивних дієслівних суфіксів зараховано форманти **-и- (-ї-)**, **-і-**, **-а-**, **-ну-**, **-овува-**, **-ізува- (-изува-)**. На думку Л.А. Юрчук, уживання «суфіксів **-нича-**, **-ича-**, **-ствува-** в українській мові підтримується великою продуктивністю цих суфіксів у сучасній російській мові» (там само, с. 98). Дослідниця зауважувала, що дієслівний суфікс **-нича-** «в українській мові поширився під впливом російської мови і виступає насамперед у словах, спільних для обох мов з однаковим морфологічним складом та з однаковим лексичним складом» (там само, с. 34).

З погляду сучасного узусу постає запитання, чи взагалі дієслова з таким формантом є українськими, чи становлять приклад міжмовної російсько-української інтерференції, яку в радянські часи намагалися кодифікувати. Наприклад, дієслово *паломничати*, подане в монографії Л.А. Юрчук, у «Словнику української мови» в одинадцяти томах (1970—1980)

зафіксоване без екземпліфікації, але з двома значеннями: «1. Ходити, мандрувати по так званих святих місцях; займатися паломництвом (у 1 знач.)»; 2. «Брати участь у паломництві (у 2 знач.)» (СУМ VI, с. 32). Це означає, що на час укладання цього тлумачного кодексу в картотечі, найімовірніше, не було потрібної кількості ілюстрацій, дібраних з українських текстів, або укладачі з певних міркувань оминули ілюстрації (цитати не відповідали атеїстичним настановам укладання, належали письменникам, що на момент укладання випали з радянського канону тощо). Іншими словами, навіть через сімнадцять років після виходу монографії «Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові» у найбільшій лексичній картотечі країни не виявлено реального (або прийняттого) вживання дієслова *паломничати* в літературній мові. Незрозуміло, як тоді кваліфікувати одиниці такого зразка в ролі елементів лексичної системи української мови. Певна річ, ці міркування спираються на сучасну академічну свободу та максимально можливе в нашу добу врахування здобутків національної словникарської традиції як виразника історії української літературної мови. Коли ж брати до уваги теорію і практику мовного планування 50-х — початку 90-х рр. ХХ ст., що були спрямовані на якнайширше закріплення в українській літературній мові російських лексем і формантів, то така алогічність не дивуватиме. Прикладів кодифікації багатьох російських елементів, що не утворюють системних зв'язків у межах української мови, дуже багато.

Здавна в українських словниках як нормативний фіксують іменник *проща* — «супроводжуване релігійними діями відвідування певних місць, які мають особливе значення для прибічників якоїсь релігії» та його похідні. До мовної реформи 1933 р. лексеми *паломництво* (і спільнокореневих) в українських словниках не засвідчено. У «Малорусько-німецькому словарі» Є. Желехівського та С. Недільського (1886) виявлено лише іменник *паломник* (Желех. II, с. 598). Не зафіксовано цього слова ні у «Словарі російсько-українському» М. Уманця та А. Спілки (1893—1898), ні у «Словарі української мови» за ред. Б. Грінченка (1907—1909), ні в «Російсько-українському словнику» О. Ізюмова (1930). У «Російсько-українському словнику» за ред. А. Кримського та С. Єфремова (1924—1933) до рос. *паломничать* наведено єдиний український відповідник *ходити на прощу*, а рос. *паломничество* перекладено укр. *проща* (РУС-г2u). Зате вже в «Українсько-російському словнику» в шести томах (УРС III, 1961) засвідчено лексему *паломник* (з ремаркою *прям. і перен.*) і похідні: *паломниця*, *паломництво*, *паломницький*, *паломничати* (там само, с. 208). У цьому кодексі роль екземпліфікації виконує цитата з першого тому «Історії української літератури» (1957). Проте в «Російсько-українському словнику» у трьох томах (1969) семантику рос. *паломничество* передано вже фактично чотирма українськими відповідниками (двома словосполученнями та двома лексемами): 1. *ходіння на прощу* (на богомільля); *книжн. заст. пілігрімство*; 2. *перен. паломництво*; *книжн. заст. пілігрімство* (РУС II, с. 363).

Як бачимо на прикладі лексикографування лише одного дієслова *паломничати*, без урахування історії фіксації лексичної одиниці у словниках дуже складно робити несуперечливі висновки щодо кодифікаційної перспективи наявних у мові формантів. Без детальної історії слова кодифікація перетворюється на поле нелогічностей і звинувачень. Під час написання монографії «Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові» Л.А. Юрчук не могла використовувати для аналізу низку словників, оскільки ці лексикографічні праці тоді перебували під ідеологічною забороною, мали тавро «націоналістичних», що автоматично означало «неіснування» таких кодексів. Досить зауважити, що одним із джерел ілюстративного матеріалу для «Українсько-російського словника» стало тринадцятитомне видання творів Й. Сталіна (1946—1951), про що зазначено в передмові навіть до третього тому (1961) цього словника (УРС III, с. XV).

Викривлення історії слова призводить до хибного розуміння його ролі в системі, а це також — до неправильної кваліфікації структурних елементів. З іншого боку, дослідниця не могла проігнорувати того факту, що в матеріалах до третього тому «Українсько-російського словника» засвідчено одиницю *паломничати* (пізніше, через два роки після виходу монографії Л.А. Юрчук, у цьому словнику її подано у вокабулі без екземпліфікації). Про першу фіксацію в новій українській літературній мові лексеми *паломничати* поки що важко сказати щось певне. Нам удалося виявити найраніше джерело 1930 р., у якому засвідчене це дієслово: *І заборона баварського єпископату паломничати до Коннерсрайт, мала теж м. и. на ціли сказати: Почитати Христові страсти можете дома; не конче мусите в тій ціли аж відбувати прощу до Коннерсрайт!* (Дедзик, 1930, с. 278). Наведений приклад узято з греко-католицького часопису «Нива» (Ч. I, 1930), що виходив у Львові впродовж 1904—1939 рр. (крім 1915 та 1919). Текст, з якого походить цитата, відбиває лексичні, синтаксичні, морфологічні й орфографічні особливості наддністрянського варіанта нової української літературної мови. І тут знову постає складне запитання, як кваліфікувати в галицькому тексті одиницю *паломничати*? Як церковнослов'янізм? Чи як росіїзм? Чи як церковнослов'янізм, що закріпився в галицькому узусі під впливом язичія москвофільських видань? І який взаємозв'язок цієї лексеми з наддніпрянською традицією кодифікації (пізніше сприйнята на Наддніпрянщині / утрачена для процесів унормування)? Незважаючи на позірну простоту таких запитань, на них складно дати однозначну відповідь на сучасному етапі розвитку історичної лексикології, оскільки не опрацьовано ще багато потрібних джерел і наразі можна говорити лише про якісь проміжні висновки.

Такі самі розшуки варто провести й щодо лексем *верхоглядничати*, *гріховодничати*, *дармоїдничати*, *лизоблюдничати*, *ловеласничати*, *розбійничати*, *ябедничати*, які проаналізувала у своїй монографії Л.А. Юрчук. Для детального аналізу всіх цих прикладів потрібен інший формат ви-

кладу, триваліші пошуки, розлогіший коментар, ніж формат статті, але незаперечний факт — згадана вище праця будить думку, а це означає, що, крім вагомих і важливих висновків щодо дієслівного словотворення, вона цінна й досі своїм матеріалом, викладом і підходами. У ту добу дослідниця апріорі по-іншому залучати матеріал до аналізу не могла, адже в тодішніх умовах не лише загальна історія, а й історія мови залежали від обмежень, накладених відповідно до гуманітарної політики тогочасного режиму. Обмеження джерельної бази зменшують довговічність наукових висновків.

У монографії «Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові» метамова лише деякими своїми особливостями відрізняється від нинішніх літературних норм. Наприклад, Л.А. Юрчук уживала складений сполучник *для того щоб* з комою перед останнім компонентом (це не відповідає чинним прескрипціям «Українського правопису» (2019) та сучасній писемній практиці): *Для того, щоб більш послідовно встановити закономірності, типові для творення дієслів, необхідно розмежувати аналіз названих двох морфологічних типів дієслівного суфіксального словотворення, кожен з яких характеризується своїми структурно-семантичними ознаками* (Юрчук, 1959, с. 3). Немає в розвідці розрізнення прикметників *словотвірний / словотворчий*, яке усталювалося в сучасній лінгвістиці: *В сучасній українській мові поряд із структурно-семантичними словотворчими типами давнього походження <...> утворюються і нові словотворчі типи внаслідок виділення нових основ, що беруть участь в утворенні дієслів, і використання нових суфіксів та суфіксальних елементів* (там само, с. 95). У наведеному прикладі, якщо його узгоджувати із сучасною практикою терміновживання, треба було б використати термінне словосполучення *словотвірні типи*. В аналізованому тексті чергування прийменників *у—в* (префіксів на початку слів після попереднього слова з кінцевим приголосним) майже немає: *Так, внаслідок структурної взаємодії основ, що беруть участь в утворенні суфіксальних дієслів, з названими вище первісними суфіксами виділились і закріпились інші суфікси* (там само, с. 94); *Дієслова вигукового походження з суфіксом -ну- поширені головним чином в розмовній мові* (там само, с. 91); *Дієслівні суфікси перебувають в найтіснішому зв'язку з основою, до якої приєднуються* (там само, с. 95) та ін. Досить часто в монографії вжито лексему *зустрічатися* замість *траплятися*, що пізніше усталася як нормативна в таких контекстах: *Зрідка зустрічаються видові пари, створені зіставленням префіксованих дієслів іменникового походження з суфіксом -а- з утвореними від них дієсловами недоконаного виду з суфіксом -ува- (-юва-)* (там само, с. 90) тощо.

1965 р. у збірнику «Дослідження з лексикології та лексикографії» Л.А. Юрчук надрукувала статтю «Про відображення дієслівного керування в Словнику української мови», у якій на численних прикладах продемонструвала, що «відображення дієслівного керування у тлумачному словнику має велике значення — і як засіб уточнення, і як за-

сіб вираження норм синтаксичних зв'язків дієслова з іншими словами» (Юрчук, 1965, с. 66). До статті дослідниця додала рекомендовані зразки вокабул для Словника української мови, укладання якого тоді ще тривало. Привертають увагу, крім усього іншого, синтаксичні терміни, яких згодом не вживали в українських граматичних текстах: *На даному етапі розвитку нашого мовознавства під сильним керуванням розуміють такий синтаксичний зв'язок, при якому між керуючим і керованим словом існує найтісніший необхідний семантичний зв'язок* (там само, с. 54).

У статті «Про типи тлумачень дієслів з префіксом до- в Словнику української мови» (1966) (надрукована у збірнику «Лексикологія та лексикографія») Л.А. Юрчук порушила проблему дефініцій у найбільшому академічному тлумачному кодексі української мови. Цікаво, що вона згадала «Словник української мови» як видання, що вже опубліковане, хоч перший том фундаментальної праці побачить світ лише через чотири роки [*Суть типових тлумачень полягає в тому, що в них дають такі визначення, в яких повністю розкривається лише те нове, що вноситься словотворчою частиною в похідне слово, все ж, що зберігається в похідному слові від першооснови, не тлумачиться, а подається через відсилання на першооснову, яка на своєму місці в словнику дістає повне тлумачення. Наприклад, у Словнику української мови з ряду слів **доса́да, доса́донька, доса́дувати** <...> повністю тлумачиться лише слово **доса́да** <...>* (Юрчук, 1966, с. 114)], а далі з тексту зрозуміло, що цей Словник лише запланований: *Проаналізувавши в такий спосіб дієслова з префіксом до-, спостерігаємо, що у семантику великої кількості цих слів названий префікс вносить однотипні значення, які в Словнику української мови найзручніше виразити певними типовими тлумаченнями* (там само, с. 115). У збірнику наведено зразки вокабул «Словника української мови» як приклади типів тлумачень дієслів з префіксом до-. Деякі вокабули у статті повніші, ніж у Словнику, що дивує. Наприклад, вокабула **догодо́увати, догодува́ти** в статті має екземпліфікацію після обох значень (тлумачення однакові і в статті, і в лексикографічній праці), а у «Словнику української мови» після першого тлумачення немає ілюстрації (СУМ II, с. 341), у статті ж подано ілюстрацію з творів В. Гжицького (Гжицького): «1. Закінчувати годувати (у 1 знач.). *Зелені самички клестів і їх червоногруді самчики догодовували вже своє молоде покоління (Гжицький)*» (Юрчук, 1966, с. 118). Можемо лише припустити, що наведена ілюстрація не потрапила до Словника через наявність у ній росіїзму *клести*, що відповідає укр. одиниці *шишкарі*. З іншого боку, не варто зовсім відкидати й певних ідеологічних причин, через які цитування В. Гжицького (Гжицького) могло бути небажаним у момент опублікування тому Словника, адже відомі випадки, коли навіть на останніх етапах підготовки праці вилучали цитати з творів тих авторів, які чимось завинили перед комуністичним режимом. Нині вже неможливо встановити причини такого факту. Екземпліфікація до другого значення в цій вокабулі збігається і у Словнику, і у збірнику.

1969 р. побачила світ колективна монографія «Лексикологія та лексикографія. III», у якій Л.А. Юрчук написала підрозділи «Галузеві ремарки у Словнику української мови» та «Ілюстративний матеріал як засіб семантичної характеристики слова в тлумачному словнику». Ця колективна праця, як зазначено у вступі, «створена внаслідок теоретичного осмислення низки першочергових питань, пов'язаних в основному з підготовкою до видання десятитомного Словника української мови тлумачного типу» (Паламарчук, 1969, с. 3). У ній зосереджено увагу на темах, ідеях, проблемах, порушених у двох попередніх колективних монографіях: «Дослідження з лексикології та лексикографії» (1965) та «Лексикологія та лексикографія II» (1966) (у титулі до цієї праці зазначено, що це «Республіканський міжвідомчий збірник»). З анотації до праці «Лексикологія та лексикографія. III» довідуємося, що «Словник української мови» «починає виходити в світ з 1969 року». Цей факт своєрідно «піднімає завісу» над історією створення зазначеного академічного кодексу, адже відомо, що перший том Словника вийшов лише 1970 р., тобто, якщо спиратися на інформацію з монографії, в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні планували розпочати випуск на рік раніше. Цікаво, що на титулі деяких перших томів Словника позначено ще й 1971 р. виходу у світ. Отже, «Словник української мови» має аж три дати «народження»: 1969, 1970 та 1971. Причину колізії ще треба встановити, але, безперечно, такий факт має бути зафіксований в історії національного словникарства.

Л.А. Юрчук зазначила, що у «Словнику української мови» використано понад 85 галузевих ремарок. «До списку цих ремарок увійшли галузеві ремарки, що використовувались при укладанні Українсько-російського словника і вже перевірені на практиці. В основному цей список збігається також із списком таких скорочень у 4-томному «Словаре русского языка» (Юрчук, 1969а, с. 96—97). А далі вона наголосила, що «в Словнику української мови галузеві ремарки використовуються тоді, коли з тлумачення не ясно або не зовсім ясно, до якої галузі науки чи техніки належить даний термін» (там само, с. 97).

Порушивши проблему екземпліфікації в академічному Словнику, Л.А. Юрчук так схарактеризувала добір ілюстративного матеріалу та його мету: «I. Матеріали лексичної картотеки — база, на основі якої встановлюється лексичне значення слова і виробляється відповідне тлумачення» (Юрчук, 1969б, с. 132); «II. Спеціально підібраний лексичний матеріал картотеки — засіб доповнення, розширення, уточнення поданого в словнику тлумачення» (там само, с. 136). Цей текст можна кваліфікувати як теоретичний супровід до екземпліфікації академічного тлумачного словника.

У статті «Найбагатша скарбниця української мови» (1977) Л.А. Юрчук у науково-популярному стилі розповідала про значення «Словника української мови». Вона пов'язувала його з'яву із загальним рівнем розвитку нації: *Багатства української мови невичерпні. Вона стала високо-*

розвиненою мовою, здатною всебічно задовольняти багатогранне життя українського народу. <...> Українська мова стала в один ряд з найрозвиненішими мовами світу (Юрчук, 1977, с. 228—229). І хоч соціолінгвістичний статус української мови в ті роки був невисоким, проте такі твердження загалом сприяли закоріненню думки в суспільстві про важливість ролі української мови.

У колективній монографії «Словотвір сучасної української літературної мови» (1979) Л.А. Юрчук написала розділ «Суфіксальний дієслівний словотвір», у якому глибоко проаналізувала особливості суфіксального словотворення дієслів і обґрунтувала думку, що вживання «суфікса **-ірува- (-ирува-)** не завжди вмотивоване. Тільки в окремих дериватах української мови цей суфікс має особливе призначення: він дає можливість запобігти омонімії з дієсловами на **-ува- (-юва-)**» (Юрчук, 1979, с. 177). Як відомо, такий підхід згодом запанував у літературній мові і став визначальним у дериваційних моделях українських дієслів. Безперечно, аргументи дослідниці вплинули на становлення морфологічних норм сучасної української літературної мови.

Л.А. Юрчук — автор розділу «Взаємозв'язок синтаксичних особливостей слова з його лексичним значенням» (1980) у колективній монографії «Слово і фразеологізм у словнику». У висновках до нього вона зазначила, що «сучасний тлумачний словник повинен фіксувати не просто окремі лексеми, а відтворювати мову як систему, як взаємозв'язаний (так. — Т. Ц.-С.) механізм, у всіх її зв'язках та взаємозалежностях» (Юрчук, 1980, с. 108). Лідія Андронівна на матеріалі «Словника української мови» в одинадцяти томах продемонструвала взаємозв'язок між синтаксичними особливостями слова та його лексичним значенням. Серед іншого виокремила неповну, або синтаксичну, субстантивацію прикметників, що змінюють свою семантику відповідно до модифікації синтаксичної поведінки (термін дослідниці). Зокрема, лексема *вороний* у функції означення при іменнику *кінь* має іншу семантику, ніж ця сама одиниця (формально — прикметник) із предметним значенням (*вороний* без іменника *кінь* як номінація певного коня такої масті). Вона не погоджувалася з позицією М.А. Жовтобрюха та Б.М. Кулика, які зазначали, що «перехід прикметників в іменники не зв'язаний із зміною лексичного значення, він зв'язаний лише із звуженням і конкретизацією цього значення» (Жовтобрюх, 1961, с. 270). Л.А. Юрчук писала: «Перспект Словника української мови правильно орієнтує на окреме виділення таких значень субстантивованих прикметників з обов'язковим тлумаченням їх змісту» (Юрчук, 1980, с. 87). Як бачимо, дослідниці навіть у рік завершення виходу «Словника української мови», по-перше, орієнтувалася на проспект цієї лексикографічної праці, а по-друге, на підставі аналізу матеріалів Словника вітчизняна лінгвістика випрацювала навіть іншу теоретичну базу розуміння мовних явищ.

У журналі «Мовознавство» Л.А. Юрчук надрукувала важливу статтю «Теоретичні засади реєстру фразеологічного словника української

мови» (1983), положення якої стали визначальними для академічної тлумачної фразеографії. Структура вокабул, принципи формування реєстру академічних фразеологічних тлумачних словників, дефініції фразеологізмів значною мірою були авторськими. Цього ж року побачив світ «Прспект Фразеологічного словника української мови», співавторами якого були Л.А. Юрчук, В.М. Білоноженко, Л.Г. Скрипник, Н.М. Неровня, О.П. Петровська. У цьому «Прспекті» Л.А. Юрчук виконала загальне редагування та написала найскладніші теоретичні та практичні розділи. У передмові до «Фразеологічного словника української мови» (1993) велика частина тексту належить перу Л.А. Юрчук. Теоретичні засади, викладені в цій передмові, стали визначальними не лише для української фразеографії, а й для фразеології. Тексти статті, проспекту й передмови були предметом докладного аналізу (Цимбалюк-Скопненко, 2022, с. 93—100), тому тут не викладатимемо їх, а лише наголосимо, що саме у фразеографії доробок дослідниці на десятиліття визначив канони мовознавчого опису й досі слугує взірцем.

Наукова спадщина Л.А. Юрчук істотно вплинула на рівень українського мовознавства у другій половині ХХ ст. Вона зробила вагомий внесок у розвиток української тлумачної і перекладної лексикографії, фразеології та фразеографії, дериватології. Її наукові ідеї найбільше сформували канони академічної фразеології та фразеографії. Молодша генерація науковців повинна опанувати не лише теоретичні й практичні підходи до розв'язання наукових проблем, якими щедро ділилася Л.А. Юрчук, а й зосередити увагу на ідіостилі дослідниці, щоб зрозуміти її мовну особистість, адже мовознавчі праці, незважаючи на свою клішованість, здатні виражати індивідуальність автора. Пошук індивідуального в колективному (а такий характер наукових знань) — важливе мовознавче й онтологічне завдання, яке стоїть перед сучасними дослідниками.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Желех. — Желеховский Е., Недільський С. (упор.). (1886). *Малоруско-німецький словар* (т. II). Львів: [б. в.].

РУС II — *Русско-украинский словарь: в 3 т.* (1969). Том II. Київ: Наукова думка.

РУС-r2u — *Російсько-українські словники.* (2010). <https://r2u.org.ua> (дата звернення: 04.08.2023).

СУМ II — *Словник української мови: в 11 т.* (1971). Том II. Київ: Наукова думка.

СУМ VI — *Словник української мови: в 11 т.* (1976). Том VI. Київ: Наукова думка.

УП — *Український правопис.* (1990). Київ: Наукова думка.

УРС I — *Українсько-російський словник.* (1953). Том I. Київ: Видавництво АН Української РСР.

УРС III — *Українсько-російський словник.* (1961). Том III. Київ: Видавництво АН Української РСР.

ШРОК — Шоста Республіканська ономастична конференція. (1990). *Теоретична та історична ономастика. Літературна ономастика.* Одеса.

ЛІТЕРАТУРА

- Грещук В., Кононенко В. (2022). Особистість українського вченого-мовознавця. *Лінгвістичні студії*, 44, 62—74.
- Дедзик П. (1930). Стигматизація Тереси з Коннерсрайт у світлі критики. *Нива*, 1, 11—17, 130—135, 273—286.
- Джеймс С.А. Корі. (2023). *Експансія. На згарищі Сіболи*. Пер. з англ. О. Мокровольського. Тернопіль: Богдан.
- Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. (1961). *Курс сучасної української літературної мови*. Київ: Радянська школа.
- Непійвода Н.Ф. (2001). Автор наукового твору: спроба психологічного портрета. *Мовознавство*, 3, 11—23.
- Паламарчук Л.С. (1969). Вступ. *Лексикологія та лексикографія*. Київ: Наукова думка.
- Селігей П. (2003). *Науковий жаргон: Основні ознаки та причини появи*. Київ.
- Селігей П. (2016). *Світло і тіні наукового стилю*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
- Синица І.А. (2006). *Языковая личность ученого-гуманитария XIX века*. Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого.
- Цимбалюк-Скопненко Т. (2022). Фразеографування в академічному тлумачному словникарстві: ідеї, реалізація, проблеми. *Лексикографічний бюлетень*, 31, 93—100.
- Юрчук Л.А. (1956а). *Вопросы суффиксального словообразования глаголов в современном украинском языке* [автореф. дис. канд. філол. наук]. Киев.
- Юрчук Л.А. (1956б). Про внутрідієслівне суфіксальне словотворення в сучасній українській мові. *Українська мова в школі*, 6, 3—9.
- Юрчук Л.А. (1959). *Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові*. Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1965). Про відображення дієслівного керування в Словнику української мови. *Дослідження з лексикології та лексикографії* (с. 52—69). Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1966). Про типи тлумачень дієслів з префіксом до- в Словнику української мови. *Лексикологія та лексикографія* (с. 114—122). Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1969а). Галузеві ремарки у Словнику української мови. *Лексикологія та лексикографія* (с. 96—100). Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1969б). Ілюстративний матеріал як засіб семантичної характеристики слова в тлумачному словнику. *Лексикологія та лексикографія* (с. 132—140). Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1971). Василь Семенович Ільїн. *Мовознавство*, 2, 76—80.
- Юрчук Л.А. (1977). Найбагатша скарбниця української мови. *Мова. Людина. Суспільство* (с. 228—236). Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1979). Суфіксальний дієслівний словотвір. *Словотвір сучасної української літературної мови* (с. 172—211). Київ: Наукова думка.
- Юрчук Л.А. (1980). Взаємозв'язок синтаксичних особливостей слова з його лексичним значенням. *Слово і фразеологізм у словнику* (с. 83—108). Київ: Наукова думка.

Статтю отримано 18.08.2023

LEGEND

Желех. — Zhelekhovskiy E., & Nedilskiy S. (Eds.). (1886). *Ukrainian-German dictionary* (Vol. II). Lviv: [b. v.] (in Ukrainian).

РУС II — *Russian-Ukrainian dictionary: in 3 vols.* (1886). Vol. II. Kyiv: Naukova dumka (in Russian and Ukrainian).

РУС-r2u — *Russian-Ukrainian dictionaries*. <https://r2u.org.ua> (in Russian and Ukrainian).

СУМ II — *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.* (1971). Vol. II. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

- СУМ VI** — *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.* (1976). Vol. VI. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- УП** — *Ukrainian orthography.* (1990). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- УРС I** — *Ukrainian-Russian dictionary.* (1953). Vol. I. Kyiv: Vydavnytstvo AN Ukrainkoi RSR (in Ukrainian and Russian).
- УРС III** — *Ukrainian-Russian dictionary.* (1961). Vol. III. Kyiv: Vydavnytstvo AN Ukrainkoi RSR (in Ukrainian and Russian).
- ШПОК** — The Sixth Republican Onomastic Conference. (1990). *Theoretical and historical onomastics. Literary onomastics.* Odesa (in Ukrainian).

REFERENRES

- Dedzyk, P. (1930). Stigma of Teresa from Konnersrait in light criticisms. *Nyva, 1*, 11—17, 130—135, 273—286 (in Ukrainian).
- Dzheims, S.A. Kori. (2023). *Expansion. At the Cibola fire.* Trans. from English O. Mokrovolskyi. Ternopil: Bohdan (in Ukrainian).
- Greshchuk, V., & Kononenko, V. (2022). Personality of the Ukrainian scientist-linguist. *Linguistic Studies, 44*, 62—74 (in Ukrainian).
- Nepyvoda, N.F. (2001). The author of the scientific work: an attempt at a psychological portrait. *Linguistics, 3*, 11—23 (in Ukrainian).
- Palamarchuk, L.S. (1969). Introduction. *Lexicology and lexicography.* Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Selihei, P. (2003). *Scientific jargon: The main signs and causes of appearance.* Kyiv (in Ukrainian).
- Selihei, P. (2016). *Light and shadows of scientific style.* Kyiv: Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiiia” (in Ukrainian).
- Sinitsa, I.A. (2006). *Linguistic personality of the humanities scientist of the 19th century.* Kyiv: Izdatelskii dom Dmitriia Buraho (in Russian).
- Tsymbaliuk-Skopnenko, T. (2022). Phraseography in academic explanatory dictionary vocabulary: ideas, implementation, problems. *Lexicographic bulletin, 31*, 93—100 (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1956a). *Problems of suffix word-formation of verbs in the modern Ukrainian language* [Autoref. Dis... Cand. Philol. of science]. Kyiv (in Russian).
- Yurchuk, L.A. (1956b). About the intra-verb suffix word-form in the modern Ukrainian language. *Ukrainian language at school, 6*, 3—9 (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1959). *Problems of suffix word-formation of verbs in the modern Ukrainian language.* Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1965). On the display of verb control in the Dictionary of the Ukrainian language. *Studies in lexicology and lexicography* (pp. 52—69). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1966). About types of interpretations of verbs with the prefix do- in the Dictionary of the Ukrainian language. *Lexicology and lexicography. Republican interdepartmental collection* (pp. 114—122). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1969a). Branch remarks in the Dictionary of the Ukrainian language. *Lexicology and lexicography* (pp. 96—100). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1969b). Illustrative material as a means of semantic characterization of a word in an explanatory dictionary. *Lexicology and lexicography* (pp. 132—140). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1971). Vasyl Semenovych Ilin. *Linguistics, 2*, 76—80 (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1977). The richest treasury of the Ukrainian language. *Language. Man. Society* (pp. 228—236). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Yurchuk, L.A. (1979). Suffixed word formation. *Word formation of modern Ukrainian literary language* (pp. 172—211). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

- Yurchuk, L.A. (1980). The relationship between the syntactic features of a word and its lexical meaning. *The word and phraseological units in the dictionary* (pp. 83–108). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Zhovtobriukh, M.A., & Kulyk, B.M. (1961). *Course of modern Ukrainian literary language*. Kyiv: Radianska shkola (in Ukrainian).

Received 17.08.2023

Tetiana Tsybaliuk-Skopnenko, Candidate of Sciences in Philology,
Senior Researcher of the Department of Lexicology,
Lexicography and Structural-Mathematical Linguistics
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine
4 Mykhailo Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: t.v.tsybaliuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8029-6654>

SCIENTIFIC HERITAGE OF LIDIA ANDRONIVNA YURCHUK: ACHIEVEMENTS AND RECEPTION

The article analyzes the scientific heritage and idiostyle of the famous Ukrainian linguist, lexicologist and phraseologist L.A. Yurchuk, whose 100-year anniversary was celebrated in 2023. The work of the researcher contributed to raising the level of derivatology, morphology, lexicology, lexicography and phraseology of the Ukrainian language. The works of L.A. Yurchuk on phraseology and phraseography defined the theoretical foundations and formed the benchmark for the practice of phraseography in modern Ukrainian linguistics. The views of the scientist significantly influenced the parameters of the norm of the new Ukrainian literary language at the end of the 20th century, since the linguist, in co-authorship with other lexicographers, compiled translation and explanatory academic dictionaries that are significant for Ukrainian linguistics.

The legacy of L.A. Yurchuk consists of scientific articles devoted to various aspects of the study of word formation, vocabulary and phraseology of the Ukrainian language as well as instructions for compiling dictionaries, prefaces to lexicographic (phraseographic) works, a one-person monograph «Issues of suffix word formation of verbs in the modern Ukrainian language» (1959). The researcher, working as part of the team of the department of lexicology and lexicography of the O.O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine (since 1991 this division has been part of the newly created Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine), co-authored the “Ukrainian-Russian Dictionary” in six volumes (1953–1963), the “Dictionary of the Ukrainian Language” in eleven volumes (1970–1980), “Phraseological dictionary of the Ukrainian language” in two books (1993) etc. These editions had a significant impact on the codification of the new Ukrainian literary language and to a large extent created its modern image. In the mentioned works L.A. Yurchuk realized her views on the lexicographic and phraseographic description of the Ukrainian language. The work of the linguist became one of the most notable achievements of Ukrainian academic linguistics of the second half of the 20th century.

Keywords: *derivatology, morphology, lexicology, lexicography, phraseology, phraseography, new Ukrainian literary language, normalization, codification, L.A. Yurchuk.*